

**Наталія Квіт, к.ю.н.
Ольга Тур**

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

While the countries of the EU and around the world are working on strengthening of the auditing control by means of improving the current external control systems, determining the limits of auditor (accounting firm) responsibility, increasing the faith in auditing and recognition of the auditors in the whole world, Ukraine is only starting to build its legal regulation in this field. Auditing cannot exist without thorough legal basis, which is supposed to regulate this service sector and guarantee the legal stimulation of its high quality. The leading concept of auditing quality control system forming is a definite estimation of limits of auditor (accounting firm) responsibility, which is based on the principles of objectivity, fairness and reasonableness. The international cooperation and experience exchange in the field of using the specific approaches to effective auditing quality control system forming, shall make it possible to avoid a number of mistakes, which used to take place in the practice of professional auditors in the developed countries and shall guarantee an qualitative integration of Ukrainian accounting and auditing systems into the international community.

Legal determination of the auditor (accounting firm) responsibility is the most effective way to improve the auditing quality, that's why actuality of the articles subject is undoubted.

The current European integration conditions are dictating to Ukraine the requests of active auditing development and its legal regulation. There are three different types of auditor (accounting firm) responsibility, according to the Ukrainian laws: civil, disciplinary and criminal responsibility. However, the subject of research of this article is only contract and delict (third party liability) civil liability of the auditor.

In accordance with the Law of Ukraine "About audit activities" and the general norms of civil liability which are contained in the Civil Code of Ukraine, for improper performance of its obligations auditor (auditing firm) bears property and other responsibility which is specified in the contract in accordance with applicable law. Size of property liability of auditors (accounting firms) should not exceed the actual damage caused to the customer through their fault. The main features of civil liability auditors not only before customers but also before third parties and proposed main statements about improving current legislation in connection with its approach were determined.

Analysis of the current legislation of Ukraine shows that the main instrument of protection customers of the audit services is the contract, not the law. But often unscrupulous auditors use the lack of professional knowledge of customers, formulating contractual terms such a way that they can avoid liability. This is particularly relevant when it comes to consulting services, because their character defined by the auditor as advisory. Therefore it seems appropriate to implement legislative consolidation of standards of audit services, on which could the customer refer in court in case of a violation.

Responsibility of the auditor (accounting firm) regarding third parties should occur when during the audit or during providing other audit services the auditor

was aware of the peculiarities of transaction, which intends to make the third party and that the third party will take into account the information contained in auditor's report when making decisions regarding the implementation of this operation. In this case, so-called "duty of care" arises.

Since this question is not clearly resolved by the Ukrainian legislation and judicial practice on these question so far almost non-existent, it seems appropriate to make some amendments to the Law of Ukraine "About audit activities", in particular in Art. 21, which regulates civil liability of auditors and accounting firms. It should be clearly established grounds of non-contractual (tort) liability before third parties. It is proposed to supplement this article with part 4 as follows:

«In case of causing damage due to improper performance of their duties by the auditor (accounting firm) to third parties that are not connected with contract, such damage shall be refunded if the auditor (accounting firm) could and should have predicted that the results conducted audit or audit services will be used by third parties for specific activities, on condition that the third party belongs to the category of people who usually rely on the analyzed financial reports of the business entity».

So, this article deals with legal regulation of audit in Ukraine. The essence of the concept of audit, including consulting services and related was researched. The list of services that can be provided by auditors was analyzed. It is determined the types and reasons of liability of auditors and accounting firms. The authors emphasize the presence of certain gaps in current legislation that may lead to problems of legal regulation of liability of auditing activity in practice and are significantly affecting the investment climate and economic situation in the country as well. The objectivity of audit reports that have public nature, influence on the decisions of potential investors about the possibilities of investment in the activities of economic entities and thus in the economy of the state. Therefore, it is proposed specific changes to legislation that will remove these gaps and prevent violations of the rights of all participants of this relations, that arise from a contract of conducting audit and other related services as well as from other non-contractual relations (between the auditor and third parties – the users of its conclusions). In the article is also mentioned about the necessity of introduction in Ukraine obligatory professional liability insurance of auditors that at the same time will allow to effectively develop the insurance market and to increase public confidence in the results of audits.

Аудиторські фірми та фізичні особи-підприємці, які мають сертифікат, що визначає їх кваліфікаційну придатність на заняття аудиторською діяльністю, можуть здійснювати організаційне і методичне забезпечення аудиту, практичне виконання аудиторських перевірок (аудит) та надавати інші аудиторські послуги.

Результатом аудиторської перевірки є формулювання аудитором незалежного та об'єктивного висновку, в якому відображається думка експерта щодо відповідності фінансової звітності або іншої інформації суб'єкта господарювання концептуальним основам (нормативно-правовим актам України, положенням (стандартам)

бухгалтерського обліку, внутрішнім вимогам та положенням суб'єктів господарювання, іншим джерелам), які використовувалися при її складанні.

Крім того, аудитори можуть надавати ще й так звані консультаційні послуги з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності, проведення експертизи й оцінки стану фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання. Аудиторські послуги у формі консультацій сприяють усуненню чи зменшенню обсягів виявлених порушень або недоліків, а отже, сприяють формуванню конкурентоспроможного учасника господарських відносин.

Питання цивільно-правової відповідальності суб'єктів аудиторської діяльності на сьогодні є важливою та поки недостатньо врегульованою проблемою у сфері надання аудиторських послуг. Особливо гостро стоїть питання відповідальності аудиторів за необ'єктивні висновки, які завдали шкоди третім особам (інвесторам), котрі, покладаючись на об'єктивність цих висновків, вклали кошти в нерентабельний бізнес і зазнали у зв'язку з цим збитків. Це проблема не лише вітчизняного, а й світового масштабу. З огляду на це та враховуючи євроінтеграційні процеси в Україні, дослідження цього питання є особливо актуальним.

Питання здійснення аудиторської діяльності порушували як вітчизняні, так і зарубіжні науковці. Так, Я. А. Гончарук, В. С. Рудницький досліджували етапи розвитку аудиту в Україні¹, Л. П. Кулаковська – основи здійснення аудиту². Р. М. Рудницька розглядала аудит у системі державного управління³. О. М. Денисюк досліджував аудит з точки зору підприємництва⁴.

Однак досі відсутні дослідження особливостей відповідальності за надання аудиторських послуг неналежної якості та перспектив використання іноземного досвіду з цих питань.

Метою дослідження є аналіз особливостей діяльності та відповідальності аудиторів в Україні та можливість використання

¹ Гончарук, Я.А., Рудницький, В.С. (2007). *Аудит: навчальний посібник*. Київ: Знання.

² Кулаковська, Л.П. (2008). *Основи аудиту: навчальний посібник*. Київ: Каравела.

³ Рудницька, Р.М. (2013). Роль аудиту в оцінюванні ефективності державного управління: світовий досвід розвитку. *Національна бібліотека імені В.І.Вернадського*. <http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_2_12.pdf> (2014, листопад, 22).

⁴ Денисюк, О.М. (2012). Організація аудиту доходів і витрат підприємства в сучасних умовах господарювання. *Проблеми розвитку та регулювання обліку, контролю, аналізу на сучасному етапі*. Вінниця: Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 243-246.

зарубіжного досвіду в Україні для вдосконалення правового регулювання аудиторських відносин.

Перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми), визначений у рішенні Аудиторської палати України від 22.12.2011 року № 244/14 зі змінами від 19.12.2013 року № 286/9. Відповідно до цього переліку аудиторські послуги поділяються на три групи:

1) послуги у сфері аудиту, які включають завдання з надання впевненості, та супутні послуги, визначені Міжнародними стандартами супутніх послуг;

2) інші послуги, пов'язані з професійною діяльністю, визначені Законом України «Про аудиторську діяльність»;

3) організаційне та методичне забезпечення аудиту¹.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про аудиторську діяльність» аудит – це перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів. Суттєвою є інформація, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів².

Аудит згідно з чинним національним законодавством за об'єктом дослідження зводиться до аудиту бухгалтерського обліку та фінансової звітності, за суб'єктом він може бути лише зовнішнім, тобто здійснюватися незалежною особою (аудитором) або аудиторською фірмою на договірній основі. За ініціативою здійснення аудит може бути обов'язковим, проведення якого регламентується чинним законодавством, та добровільним, коли аудит проводиться за ініціативою клієнта.

Окрім проведення аудиту здійснюються також так звані супутні аудиту послуги. Відповідно до положень Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та

¹ *Перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми) 2011* (Аудиторська палата України). *Офіційний сайт Аудиторської палати України*. <http://www.apu.com.ua/apu.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&layout=edit&id=703> (2014, листопад, 23).

² *Закон про аудиторську діяльність 1993* (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12/print1389898906335372>> (2014, листопад, 23).

супутніх послуг супутні послуги (Related services) – це послуги, які включають узгоджені процедури та підготовку інформації¹. Супутні послуги, визначені Переліком послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми), охоплюють: завдання з виконання погоджених процедур стосовно фінансової інформації, завдання з підготовки фінансової інформації.

Зарубіжна й національна практика свідчить, що перелік аудиторських послуг значно ширший. Зокрема, аудиторські фірми та незалежні особи (аудитори) здійснюють низку послуг, пов'язаних із професійною аудиторською діяльністю:

- ведення бухгалтерського обліку, складання фінансових звітів, відновлення бухгалтерського обліку;
- розробка для замовника документів, необхідних для легалізації, організації та здійснення господарської діяльності (статути, накази, внутрішні норми та правила, посадові інструкції, документи системи стимулювання персоналу тощо);
- проведення професійних тренінгів для бухгалтерів та керівників з питань, що належать до професійної компетенції аудиторів;
- представництво інтересів замовника з питань обліку, аудиту, оподаткування в державних органах, організаціях або в суді;
- надання консультацій з питань бухгалтерського обліку та фінансової звітності, системи внутрішнього контролю, оподаткування, у тому числі з організації податкового обліку та податкової звітності, застосування інформаційних технологій, управління та ведення бізнесу.

Консультації включають обговорення питань на відповідному професійному рівні з аудитором. При цьому використовуються прийнятні пошукові ресурси, а також колективний досвід і технічні знання аудитора. Аудитор допомагає клієнтові виявити і проаналізувати проблеми, що виникли, дає рекомендації щодо їх вирішення та сприяє, у разі потреби, їх виконанню.

Особливе значення мають консультаційні послуги з юридичних питань і бухгалтерського обліку. Зокрема, неабияку роль у питаннях управління та ведення бізнесу відіграють рекомендації щодо правового забезпечення прийняття управлінських рішень стосовно зміни форм власності, форм господарювання, легітимності окремих господарських операцій, розробки внутрішніх інструкцій для посадових осіб, внутрішніх стандартів корпоративного управління,

¹ *Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг* (2012). Видання Міжнародної федерації бухгалтерів. Київ: Міжнародна федерація бухгалтерів, Аудиторська палата України, 2013, 39.

розробки схем документообігу, форм внутрішніх документів і напрямів інформаційних потоків у системі управління, управління грошовими потоками, інвестиційної політики тощо.

Надання консультаційних послуг, як і проведення аудиту, ґрунтується на даних, отриманих від замовника. На основі отриманої інформації аудитор розробляє свої пропозиції. Надання неточних або неправильних консультацій може бути наслідком отримання від клієнта неточної або неповної інформації про об'єкт консультацій. Також причиною неправильних висновків аудитора може бути його неспроможність визначити оптимальні рекомендації щодо об'єкта. Отже, надання консультацій супроводжується певним ризиком. Консультаційний ризик – це ризик того, що надані консультації є неправильними і теоретично не можуть зумовити вирішення проблеми предмета консультацій. Можна виділити дві складові консультаційного ризику, такі як інформаційний ризик та ризик неспроможності аудитора. Зміст інформаційного ризику полягає в тому, що отримана від клієнта інформація щодо об'єкта консультацій буде неповною або неправильною, тому цей ризик залежить від замовника консультацій і не залежить від аудитора. Ризик неспроможності аудитора полягає в тому, що, використовуючи свої знання, досвід, кваліфікацію, аудитор надасть неправильну консультацію. Цей ризик повністю залежить від аудитора¹.

Проблемним на практиці є питання відповідальності аудиторів перед клієнтами за консультаційні послуги неналежної якості. Як правило, такі позови не задовольняються судами, оскільки договори про надання таких консультаційних послуг складаються таким чином, що довести наявність вини аудитора практично неможливо. У першу чергу, це обумовлено тим, що така послуга, на думку аудиторів, носить рекомендаційний характер, а отже, не є обов'язковою до виконання з боку клієнта. Тому для того щоб довести шкоду, завдану внаслідок застосування клієнтом у своїй діяльності некомпетентної консультації, йому потрібно не лише довести наявність шкоди, вини аудитора та причинний зв'язок між шкодою та цим порушенням, а й те, що він виконав належним чином усі рекомендації, які дав йому аудитор у консультації. Більше того, оскільки відповідно до Закону України «Про аудиторську діяльність» аудиторські послуги у вигляді консультацій можуть надаватися усно, часто такі консультаційні послуги не оформляються в письмовій формі, що унеможлиблює доведення надання самої послуги.

¹ Назаренко, Я.Я. (2012). Сутність виникнення ризиків аудиторської діяльності. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*, 9, 346.

Законодавство також не містить чітких підстав відповідальності за неналежні консультаційні послуги, тому клієнтові для того, щоб захистити себе від недобросовісного контрагента, залишається лише чітко прописувати в самому договорі підстави та обсяги цивільно-правової відповідальності аудитора та покладатися на договірне регулювання відповідальності аудитора за надання некомпетентної консультації. Проте, на нашу думку, найбільш дієвим способом охорони прав користувачів консультаційних послуг аудиторів було б чітке законодавче регулювання стандартів надання таких послуг, на які клієнт, у разі їх недотримання та завдання йому шкоди, міг би посилатися в суді.

В аудиторських нормах більшості країн аудитор при складанні звітів посилається на міжнародні стандарти, оскільки при цьому зростає довіра з боку іноземних інвесторів до фінансової звітності, зменшується ризик фінансових втрат через незадовільну організацію національної системи обліку та звітності. Метою «Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні»¹ є вдосконалення системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності з урахуванням вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу.

Порядок підготовки, умови та зміст договору на проведення аудиту в Україні регулюються Законом «Про аудиторську діяльність» (ст. 17) і загальними нормами Цивільного кодексу України про порядок укладання договорів.

У договорі на проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг передбачаються предмет і терміни перевірки, обсяг аудиторських послуг, розмір і умови оплати, відповідальність сторін. Стандартами аудиту можуть бути передбачені й інші істотні умови договору на проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг. Детальна структура договору може бути різною, проте його форма повинна відповідати нормам цивільного законодавства. Недійсними є положення договору, спрямовані на повне звільнення аудитора (аудиторської фірми) від встановленої законом майнової відповідальності за недостовірність аудиторського висновку. Договір набирає чинності з моменту його підписання. Зміни або додаткові угоди до нього є його невід'ємною частиною.

¹ Розпорядження про стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні 2007 (Кабінет Міністрів України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/911-2007-%D1%80>> (2014, листопад, 23).

Сам по собі факт укладення договору про проведення аудиту не дає замовникові гарантії отримання позитивного результату перевірки, оскільки не виключається ймовірність негативного аудиторського висновку. Однак якщо робота аудитора (аудиторської фірми) виконана належним чином, замовник зобов'язаний оплатити її незалежно від результатів аудиту.

Відповідно до положень Закону України «Про аудиторську діяльність» аудитори та аудиторські фірми несуть цивільно-правову та інші види відповідальності. Зокрема, за неналежне виконання професійних обов'язків Аудиторська палата України може застосувати до аудитора (аудиторської фірми) стягнення у вигляді попередження, зупинення чинності сертифіката на строк до одного року або анулювання сертифіката, виключення з Реєстру¹.

Проте ми зупинимося на аналізі саме специфіки цивільно-правової відповідальності аудиторів та аудиторських фірм як перед замовниками (клієнтами), так і перед третіми особами (інвесторами). Цивільна відповідальність – це встановлені нормами цивільного права юридичні наслідки невиконання або неналежного виконання особою передбачених цивільним правом обов'язків, що пов'язано з порушенням суб'єктивних цивільних прав іншої особи.

Згідно із ст. 21 Закону України «Про аудиторську діяльність» за неналежне виконання своїх зобов'язань аудитор (аудиторська фірма) несе майнову та іншу цивільно-правову відповідальність відповідно до договору та закону. Розмір майнової відповідальності аудиторів (аудиторських фірм) не може перевищувати фактично заподіяних замовникові збитків з їхньої вини.

Специфіка відповідальності аудитора зумовлена метою аудиту, яка полягає у виявленні незалежної думки про достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання.

Отже, аудитор несе відповідальність перед замовником за неналежним чином проведений аудит та недоліки інших аудиторських послуг, а також за порушення умов договору. Замовник несе відповідальність перед аудитором за неповну та недостовірну інформацію щодо об'єкта аудиторської діяльності.

¹ Закон про аудиторську діяльність 1993 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3125-12/print1389898906335372>> (2014, листопад, 23).

За загальним правилом сторони договору несуть відповідальність лише одна перед іншою, проте, з урахуванням особливостей здійснення аудиторської діяльності, виникає необхідність регламентування цивільно-правової відповідальності аудитора (аудиторської фірми) не лише перед замовником, а й перед третіми особами (інвесторами, кредиторами, постачальниками тощо), які є користувачами фінансової звітності замовника, засвідченої висновками аудитора.

Актуальною та поки не вирішеною є проблема деліктної (позадовірної) відповідальності аудитора (аудиторської фірми) перед третіми особами, які не пов'язані з нею договірними відносинами. Адже треті особи також можуть зазнати збитків у результаті недоліків аудиторських послуг, наприклад:

- інвестори зазнали збитків у зв'язку з невдалим капіталовкладенням через неналежну перевірку аудитором фінансової звітності об'єкта;
- неможливість кредитором повернення кредиту у зв'язку з ліквідацією боржника в результаті банкрутства, якщо кредит надавався на основі аудиторського висновку про платоспроможність боржника;
- збитки, заподіяні власникам облігацій, інших боргових цінних паперів у зв'язку зі значним зниженням платоспроможності боржника.

У зв'язку з цим постає логічне запитання: до якої ж межі аудитор повинен нести відповідальність перед третіми особами, про існування яких, можливо, він і не знає, але які можуть прийняти непередбачені рішення, базуючись повністю чи частково на висновку аудитора (чи взагалі не на ньому)?

Міжнародний досвід свідчить про наявність особливих підходів до вирішення проблеми відповідальності аудиторів перед третіми особами. Зокрема, на сьогодні в зарубіжних країнах склався такий підхід до регулювання відповідальності аудитора перед третіми особами. Законом передбачений обов'язок публікації фінансової звітності компанії для забезпечення інформацією, необхідною для загального управління колективному органу управління суб'єкта господарювання. Метою такої публікації визначено забезпечення достовірною фінансовою інформацією тих, хто пов'язаний з компанією інтересами власності, управління чи контролю.

Згідно з положеннями ст. 1209 Цивільного кодексу України виконавець послуг зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній або юридичній особі внаслідок недоліків послуг. Відшкодування шкоди не залежить від вини виконавця послуг, а також від того, чи перебував потерпілий з ним у договірних відносинах.

Отже, якщо внаслідок неналежного здійснення аудиторської діяльності завдано шкоди третім особам, вона підлягає відшкодуванню. Проте, на нашу думку, при застосуванні цієї норми слід враховувати таке.

При прийнятті інвестиційних рішень треті особи дуже часто використовують висновки аудитора (аудиторської фірми). Проте слід мати на увазі, що ці рішення приймаються для низки цілей, які аудитор (аудиторська фірма) передбачити при складанні висновку не може. Тому відповідальність перед такими особами та за таких обставин повинна наступати з певним застереженням.

Відповідальність аудитора (аудиторської фірми) стосовно третіх осіб повинна наступати в тому разі, якщо йому під час здійснення аудиту чи надання інших аудиторських послуг було відомо про особливості операції, яку має намір здійснити третя особа, і що третя особа буде враховувати інформацію, яка міститься в аудиторському висновку при прийнятті рішення стосовно здійснення цієї операції. У цьому разі виникає так званий «обов'язок турботи».

Отже, якщо у зв'язку з неналежним виконанням обов'язків аудитор (аудиторська фірма) завдає шкоди третім особам, вона підлягає відшкодуванню за наявності таких умов:

- при здійсненні аудиторської діяльності аудитором (аудиторській фірмі) відомо про особливості операції, яку має намір здійснити третя особа;
- інформація, яку надає аудитор (аудиторська фірма), буде врахована при здійсненні цієї операції;
- існують підстави вважати, що аудитор (аудиторська фірма) повинен чи може передбачити, що його висновок будуть використовувати при здійсненні операції;
- третя особа належить до категорії осіб, які зазвичай покладаються на аналізовану фінансову звітність суб'єкта господарювання.

Недосконале правове регулювання цивільно-правової відповідальності аудитора (аудиторської фірми) перед третіми особами зумовлює її невизначеність та постійну зміну відображення цієї проблеми в судовій практиці. Зокрема, новацією у справах про недбалість стала ідея про те, що ситуація, коли позивач «надмірно поклався» на фінансову звітність і висновок аудитора, є «взаємною недбалістю». Це означає, що в разі прийняття інвестиційних рішень, коли справа стосується обвинувачення в недбалості, позивач повинен скористатися більш широким колом джерел, і, надмірно покладаючись на недбалу складену фінансову звітність, він сам сприяє виникненню власних збитків. У справах, де можна встановити факт

взаємної недбалості, розмір штрафів аудитора, визнаного недбалим, значно зменшується¹. У сучасних умовах поширеною є концепція порівняльної недбалості, згідно з якою потрібно зробити порівняння (на відсотковій основі) халатності третьої особи і недбалості аудитора. Відповідальність кожного буде визначена за відносним рівнем вини кожної зі сторін. При цьому третя особа повинна довести, що діяла би інакше, якби фінансова звітність, на яку вона поклалася, показала дійсний збиток, а не неправдивий прибуток, і вона не стала би вкладати кошти в цей об'єкт.

Оскільки це питання чітко не врегульовано українським законодавством, а судової практики з цих питань поки що практично не існує, то видається доцільним внести відповідні доповнення до Закону України «Про аудиторську діяльність», зокрема до статті 21, яка регулює цивільно-правову відповідальність аудиторів та аудиторських фірм, де чітко передбачити підстави позадоговірної (деліктної) відповідальності перед третіми особами.

Отже, пропонуємо доповнити статтю 21 Закону України «Про аудиторську діяльність» частиною 4 у такій редакції:

«У разі завдання шкоди внаслідок неналежного виконання своїх обов'язків аудитором (аудиторською фірмою) третім особам, які не пов'язані з нею договором, така шкода повинна бути відшкодована, якщо аудитор (аудиторська фірма) міг і повинен був передбачити, що результат проведеного аудиту чи наданих аудиторських послуг буде використовуватися конкретними третіми особами для здійснення конкретної діяльності, за умови, що третя особа належить до категорії осіб, які зазвичай покладаються на аналізовану фінансову звітність суб'єкта господарювання».

Такі зміни допоможуть уникнути в майбутньому виникнення тих проблем, з якими стикнувся Захід (особливо США) у 80-х роках ХХ століття, коли кількість позовів від незадоволених інвесторів до аудиторських компаній досягла апогею, таким чином змусивши законодавців замислитися над доцільністю такої необмеженої відповідальності аудиторів.

Вирішенню проблеми сприятиме також установлення в законодавстві обов'язку страхування цивільно-правової відповідальності аудиторів (аудиторських фірм) з метою мінімізації ризиків їхньої професійної діяльності.

¹ Немченко, В.В., Редько, О.Ю. (2012). *Аудит. Основи державного, незалежного, професійного та внутрішнього аудиту*. К.: Центр учбової літератури, 402.